

Våra kyrkor



Västervåla kyrka

Västanfors kyrka

Brukskyrkan

Västervåla kyrka

Historik

Västervåla kyrka, som vi känner den idag, invigdes 1893 av biskop Gottfried Billing, men kyrkan har betydligt äldre anor än så.

Den första kyrkobyggnaden uppfördes i trä på en närliggande plats, troligen redan på 1400-talet. Den ersattes av en ny träkyrka som stod färdig att invigas år 1640. Predikstolen från 1647 är tillvaratagen från denna tid. 1715 försågs koret med en snidad altartavla som fortfarande används. I slutet av 1700-talet fick kyrkan sitt nuvarande torn av sten. Vid en större upprustning omkring 1770 förstärktes timmerstommen med stångjärn från Engelsbergs bruk och byggnaden höjdes två stockvarv. 1804 försågs tornet med sitt första urverk. 1861 gjordes en sista stor och påkostad upprustning av träkyrkan i Västervåla. På 1890-talet byttes även det gamla långhuset av trä mot ett av sten, medan tornet fick stå kvar. När kyrkorummet invigdes 1893 var korets väggar dekorerade med schablonmålningar, som redan 1926 målades över. I de höga smala korfönstren satt färgat glas. Uppvärmningen skedde med vedeldad järnkamin. 1936 installerades elektrisk värme och klockorna blev elektrifierade.

Kyrkorgeln är från 1881 (Setterquit), och utökad 1946. Altarringen är från 1755, och altarringens form har ändrats 1937 och 1990. 1959 ersattes tornkupolens och lånhusets järnplåtar med nuvarande koppartäckning.

Kyrkorummet

1987-1990 gjordes en genomgripande renovering av kyrkan. Den gudstjänstfirande församlingen ställdes i centrum, bland annat genom att altarbordet gjordes fristående och altarrundeln gjordes delbar. Nivåskillnaderna mellan kyrkans entré och altaret minskades, vilket ytterligare understryker att gemenskapen vid nattvardsbordet är öppen för alla och inte är skild från församlingen i bänkkvarteren.

I samband med den yttre renoveringen av kyrkan, som påbörjades 1987, återöppnades tre tidigare igenmurade korfönster bakom altartavlan längst fram i kyrkan. De ursprungliga fönstren restaurerades och koret belyses med stålkastare. Elsystemet gjordes om i grunden och vattenburet värmesystem installerades, och kompletterades med element under bänkarna. Väntrum och kapprum gjordes i ordning under läktaren och toalett och



Foto: Johnny Pesola

arbetsrum byggdes om. För att åstadkomma detta togs de fem bakre bänkraderna bort. Belysning installerades, bland annat sattes lampetter upp på kyrkorummets väggar. Över mittgången hänger fortfarande mässingsljusskronor från 1700-talet. Färgsättningen i kyrkorummet förändrades delvis. De tidigare grå bänkarna målades om, liksom de marmorerade gavlarna, och försågs med dynor. Gångmattorna byttes ut och tak och väggar målades om.

1999 installerades bergvärme för uppvärmning av kyrkan.

Kulturhistoria

Till följd av en udda byggnadshistoria har Västervåla kyrka ett torn som är äldre än långhuset, tvärt- emot vad som brukar vara fallet. Tidstypiska drag hos tornet från 1794 är den nyklassiska västportalen och den kupolformiga takhuven. Lanterninen och tornspiran fick sin nuvarnade form och längd vid ombyggnad 1893.

Långhuset från 1893 med sina pilasterindelade fasader är både en återspjgling av byggnadens konstruktion och dåtidens vilja att återuppta historiska stilelement. De stora, stadiga fönstren i gjutjärn är att betrakta som ett dåtida standardutförande.

Kyrkorummet har sedan 1893 genomgått tre omgestaltningar: de första två med syftet att åstadkomma en äldre karaktär och den tredje med syftet att återföra något av 1893 års utseende och dessutom göra några individuellt präglade tillägg.

Äldre inslag av värde är altaruppsats, orgelfasad och predikstolen, som är tillvaratagna från träkyrkan som fanns fram till 1893.

Två skilda restaureringsuppfattningar möts genom att altarprydnaden från 1715 samkomponerats med 1893 års korfönster, vilket berikar kyrkorummet.

Västanfors kyrka



Foto: Bergslagsbild

Historik

Västanfors hörde under medeltiden till Norbergs församling och redan på 1500-talet omnämns ett kapell i Brandbo, där präster från Norberg förrättade gudstjänst var tredje söndag. Vissa källor uppger att kapellet i Brandbo fanns redan på 1300-talet. 1642 byggdes en kyrka i Västanfors, och församlingen blev en kapellförsamling under Norberg. Kyrkan var en träkyrka belägen ungefär på samma plats som den nuvarande kyrkan. Intill fanns en klockstapel som dock förstördes vid ett blixtnedslag 1675.

År 1807 insåg sockenstämman att en ny kyrka måste byggas, men det dröjde ända till den 28 november 1830 tills den nya kyrkan invigdes och Västanfors hade blivit en egen församling.

Med hänsyn till terrängen placerades Västanfors kyrka i nord-sydlig riktning med koret i norr. Den nya kyrkan byggdes bredvid den gamla träkyrkan, som traditionsenligt hade koret i öster, och som revs 1831. Kyrkan hade ingångar i alla fyra väderstreck men redan 1877 sattes den västra dörren igen. En restaurering av kyrkan genomfördes 1894, och då

försågs kyrkan med en varmlufts-anläggning. 1923 infördes elektriskt uppvärmningssystem och elbelysning. Den nuvarande altarringen tillhörde 1830-talskyrkan, och har försiktigt delats för större flexibilitet. Psalmnummertavlorna i koret är från 1771, och två nya svängbara psalmnummertavlor har satts upp på vardera långväggen.

Ett nytt orgelverk installerades 1977 (Orgelbyggeri Walter Thür), och en mindre kororgel anskaffades i samband med renoveringen 1988. Bergvärme installerades i kyrkan 1998.

Kyrkorummet

Den senaste restaureringen ägde rum 1988. Framme i koret gjordes då de största förändringarna. Trappsteget togs bort och ett flyttbart altare ställdes in, men även det gamla altaret finns kvar. Dopfunten flyttades fram och en ny talarstol, en ambo, ställdes in som ett alternativ till den högt belägna predikstolen. Den gudstjänstfirande församlingen kom på så vis närmare altaret och prästen, och koret och altarringen blev mer tillgängliga även för röreslehindrade.

Ny ljussättning, en flyttbar altarring och lösa stolar gör framkyrkan mycket flexibel. Den kan användas för mindre gudstjänster, eller omdisponeras för orkestrar, rockkonserter och kyrkospel.

Man gjorde också plats för ett kyrktorg längst bak i kyrkan. Ljuskrönorna i malm flyttades från mittgången och hänger nu ovanför bänkraderna för att inte skymma koret. De två äldsta kronorna skänktes till kapellkyrkan 1695, de nya kronorna är gåvor från församlingsmedlemmar och av Fagersta kommun och Fagersta bruk.

Karaktäristiskt för Västanfors kyrka är just det ståtliga koret med sina två läktare på var sin sida om altartavlan. Den högra läktaren är den så kallade patronsläktaren och är en påminnelse om den betydelse som brukspatron von Stockenström hade för tillkomsten av kyrkan. Den vänstra läktaren är utbyggd med en predikstol och är placerad tre cm högre än den andra, eftersom den andliga är mer än det världsliga.

Altartavlan från 1873 med uppståndelsen som motiv är målad av konstprofessor M Winge. Den är monterad inom 1830 års rikt fögyllda omfattningar med förgyllda kolonner och pilastrar.

Altaret i marmorerat trä, pryds av ett krucifix i drivet silver och ebenholts, ett italienskt 1600-talsarbete. Altartavlan som hänger vid den igenmurade västra ingången testamenterades till kyrkan 1703, men tavlan kom inte på plats förrän 1742.

Dopfunten skänktes till kyrkan 1670. På västra långväggen sitter delar av ett epitafium som sattes upp 1749. Gestalten på epitafiet är dödens ängel. Till detta minnesmärke hör även två allegoriska gestalter föreställande tron och hoppet. De är nu placerade på var sida om den östra ingången.

Kyrksilver i sakristian

Det dyrbaraste föremålet i kyrkan är en medeltida kalk i förgylld malm från det gamla kapellet i Brandbo. Den kallas Brandbokalken, men av formen att döma är den ett ciborium, dvs en skål för det konsekreerade brödet.

Här finns en stor dopskål, en gåva från brukspatron Meijer, som använts som kollektskål, och det råder en viss osäkerhet om ifall den någonsin använts som dopskål. En något udda dopskål i silver erövrades vid stiftets mästerskapstävlingar i friidrott av församlingsbor efter segrar 1942, 1943 och 1944.

Den gamla brudkammaren iordningställdes vid restaureringen 1988 till ändamålsenlig textilkammare. Här kan vi beundra de gamla skrudarna från 1700-talet, nu enbart museiföremål. Här förvaras alla de textilier som nu används vid gudstjänsterna.

Från den gamla kyrkan kommer de tre kyrkklockorna som ännu kallar till gudstjänst.



Koret i Västanfors kyrka ramas in av två läktare på var sida om altartavlan.

Foto: Lars Frisk



Foto: Sandra Grössning

Brukskyrkan

Historik

1907 köptes Fagersta Bruk av handelshuset Possehl i Lübeck, vilket betydde en expansiv tid för industrin. Ägaren Emil Possehl var inte enbart intresserad av brukets tekniska och ekonomiska utveckling utan även av samhällets sociala utveckling.

1912 donerade Possehl 70 000 kronor till ett sjukhus med tillhörande läkarbostad och senare ytterligare 10 000 kronor till personallöner. 1914 stod sjukhuset färdigt att ta emot 18 patienter. Den första stationära läkaren var Henning Sandler. Sjukhuset fick namnet Wilhelmina-hemmet efter Possehls hustru. På grund av den ekonomiska krisen på 20-talet inskränktes verksamheten och de sjuka hänvisades till lasarettet i Norberg. Wilhelmina-hemmet fungerade som BB ända till 1938 då även den verksamheten flyttade till Norberg.

Fastigheten ägdes av Fagersta Bruk och bruksledningen beslöt i slutet av 30-talet att bygga om stora byggnaden till lokaler för olika ändamål. Arkitekt blev Cyrillus Johansson och den 7 december 1941 invigdes Bruksgården, som då innehöll studierum

för bildningsförbund, bibliotek, samlingsalar, pastorexpedition och vaktmästarbostad. Konstföreningen använde en del salar för sina konstupställningar. Från 1945 fungerade en sal som tingslokal. Och i Bruksgården fick fagerstabor från norra stadsdelen en kyrka.

Uppskattad av bruksfolket

Brukskyrkan blev en mycket uppskattad kyrka för bruksfolket, många fagerstabor är döpta och vigda där, och skolelever firade sin adventsgudstjänst i Brukskyrkan.

På 70-talet umgicks kommunen med vidlyftiga planer på ett stadshus i Vilhelminaparken och det skulle innebära att Bruksgården måste rivas. Då hade kommunen övertagit Bruksgården från Fagersta AB. 1976 upphörde den kyrkliga verksamheten i Brukskyrkan och flyttade till nya lokaler i Kolarbyn.

Planerna på ett stadshus lades på is och i stället krävde fagerstaborna tillbaka sin gamla kyrka. Söndagen den 18 mars 1993 återinvigdes Brukskyrkan av biskop Claes-Bertil Ytterberg.



Foto: Cecilia Kjellin Eriksson



Brukskyrkans altartavla är målad av Nils Öst.

Foto: Pia Luotomäki

Kyrkorummet

Brukskyrkan återuppstod i sitt gamla skick. Dopfunten och predikstolen, snidade av Dal-Edvind, fördes tillbaka från Lillkyrkan. Altartavlan sattes åter på plats framme i koret efter att ha legat hoprullad i många år. Nu kan vi åter begrunda Nils Östs vision över Jesu ord i Matteus 18:20 "Var två eller tre är församlade i mitt namn, där är jag mitt ibland eder". Tavlan är restaurerad av Nils Forsström. Signe Asplunds textila konstverk Den gorde herden fick en bättre placering, likaså orgeln, en kororgel från Västanfors kyrka, som flyttades närmare altaret och prästen.

Kyrkan fick behålla sin gamla färgsättning och sin ursprungliga belysning med någon komplettering. Nya stolar köptes in, då kyrkbänkarna

brann upp med Finnbo loge. Genom att de fasta bänkarna kom bort kan man göra kyrkorummet mer flexibelt då även altarringen och det nya altaret, tillverkat i Gustavssons glasmästeri, är flyttbara. Det gamla altaret placerades i anslutning till dopfunten. Ljusbäraren är en gåva av Diakonisyföreningen och invigdes på pingstdagen 1999.

Anna-Greta Blom

Idag används Brukskyrkans lokaler till församlingsverksamhet. Varje vecka är det kyrklunch och gruppverksamhet. Även AA (Anonyma alkoholister) har träffar i Brukskyrkan nästan varje vardagkväll. Brukskyrkans kafé är öppet på vardagar, och gudstjänst firas i kyrksalen varannan söndag kl 15.



Rum för levande gudstjänst

En kyrka är något mer än en byggnad eller ett museum, något utöver en traditionsfylld kulturbyggnad. Våra kyrkor är levande hus där människor ofta samlas för att möta Gud och varandra. Det är en plats för att tolka livet och få del av befrielse och nytt mod, en plats där vi samlas vid livets alla skiften. Vid stora stunder som när en ny människa har kommit till jorden, när två människor vill lova varandra att leva tillsammans eller då någon har dött. Vid dop, vigsel och begravning. Dit kommer vi i den största glädjen och den största sorgen. Mitt i vardagens möda kommer vi också dit för att be och tänka igenom våra liv. För att få del av det som Gud vill ge genom sitt ord och de heliga handlingarna, sa-

kramenten, dopet och nattvarden. Det är också en fri och öppen plats där var och en som vill kan komma in både vid de gemensamma gudstjänsterna och i ensamhet, kanske för att få en lugn stund eller tända ett ljus. Kyrkorummet är en plats mitt i livet.

En kyrka finns för att vara en mötesplats, både för gemenskap med medmänniskor och för gudsmöten. Våra kyrkor är levande byggnader. Det är våra hus där vi alla får känna oss hemma. Där vi alla tyst eller högt får uttrycka våra innersta känslor och tankar. Ingen grupp eller enskild person kan ha ensamrätt till kyrkan. Den är alla fagerstabors hus, och om någon vill komma hit från andra delar av världen så är de också välkomna.

”Det är viktigt att kyrkorummet är en appell och att det uttrycker Guds närvaro i varje ögonblick.”

(ur arkitekt Jerk Altons skrift om Västanfors kyrkas restaurering 1987-1988)

Källor:

Västerås stifts hemsida: www.svenskakyrkan.se/vastersstift:

- *Kulturhistorisk karakteristik Västervåla kyrka, upprättad 2004*
- *Kulturhistorisk karakteristik Västanfors kyrka, upprättad 2005 (sammanställda av Rolf Hammarskiöld)*

Artikel i VLT den 1/9 1969 skriven av Lejdan

Församlingens egna skrifter:

- *Västervåla kyrka. Tecken och mötesplats (1990)*
- *Västanfors kyrka - en kort beskrivning (1988)*
- *Västanfors kyrkas restaurering 1987-1988 av arkitekt Jerk Alton (1988)*
- *Ljus, rymd och värme... Västanfors kyrka i nya kläder (1988)*
- *Historia kring Brukskyrkan, skriven av Anna-Greta Blom (1997)*

Denna folder är sammanställd av Cecilia Kjellin Eriksson i februari 2014 i samråd med kyrkvaktmästare Lars Nonnen.